

Mihin suuntaan suomen kieli alkaa **kehittymään**?

Suomi-koulujen opettajat
Opetushallitus 6.8.2014

Harri Mantila

- (Sirviö 2014: 48, siteerauksia verkkokeskusteluista)
- *Voi kielitoimisto minkä teit, taas kerran. Nyt alkaa tuntumaan tosi pahalle.*
- *No kyllä kait sitä sitten voi laskea sepeleen koko kirjakielen kauniille muistolle. – Minä ainaskin tämmösenä vanhan liiton kielinatsina kauhistun tätä moraalien rappiota. Kysynkin: mitä iloa on koko kirjakielestä ja siihen elimellisenä osana kuuluvasta kielinatseilusta, jos kerta kaiken saa kirjoittaa miten lystää?*

Google: Eivätkö ihmiset enää osaa suomea?

- **[Lainaus]** Kun lueskelee näitä palstoja, saa kerta kerran jälkeen huomata järkyttäviä kirjoitusvirheitä. Eivätkö ihmiset enää osaa suomea? Ei osata yhdyssanoja, pilkkusääntöjä eikä yksinkertaisimpiakaan kirjoitussääntöjä. Käytetään sanoja enään, sydämmen, pää kaupunki seutu, sairaan hoitaja vain muutaman mainitakseni. Ei hyvä, ei... Opetelkaa ihmiset kirjoittamaan.
- **[Lainaus]** Eivät osaa. Luin äskettäin yhden ammatikorkeakouluun tehdyn lopputyön (medianomi), ja se kieli oli järkyttävää! Työssä oli käytetty puhekieltä ja siinä oli räikeitä kielioppivirheitä. Ja läpi oli mennyt.
- **[Lainaus]** Ainahan kirjoittamiseen virheitä tuppaa, mutta jotkut kirjoitusvirheet ovat viimeaikoina lisääntyneet hurjasti. Kuten esim. tuo ap:n mainitsema sana enään. Mutta pistää miettimään, hyväksytäänkö tuo sana nykyään suomenkielessä tuollaisenaan. Nimittäin: tietokoneeni poltto-ohjelma kysäisee: ”haluatko, että tätä viestiä näytetään enään”.

Puurot ja vellit – mistä lopulta puhutaan

- Kielenhuollon normeista?
- Puhutun ja kirjoitetun rajan hämärtymisestä?
- Omista tunteista vai ihan oikeista tosiseikoista?
- Lainasanoista?
- Tapakulttuurin muutoksesta?
- Suomen kielen käyttöaloista?

- Onko suomi kuitenkin hunningolla?
- Miksi kielentutkijan ja maallikon käsitykset suomen kielen tilasta eivät kohtaakaan?

Englanti tulee ja vie!

- *hostelli, popcorni, graffiti, drinkki, brunssi, fiilistellä, bondailla, biitsi, trilleri, drag-artisti ja underground-tyyppi*
- Kuinka pitkälle suomalais-ugrilaisuudella pötkitään?
- Setälä 1893: Viel Fremdwörter, viel Kulturverkehr! Viel entlehnt, viel gelernt!”
'Paljon lainasanoja, paljon kulttuurivaihtoa! Paljon lainattu, paljon opittu!'

Pärjäämmekö ilman muita kieliä kuitenkaan?

- Sanastomme uusiutuu monin tavoin:
- Internet, college-paita; sushi, karaoke, tsunami
- Shoppailla, blogata; kakkubloggailu
- Verkko, hiiri, sohvaperuna, baarikärpänen
- Tunnistin, varmenne, selain, palvelin
- Eläköityä, koirakko,

Kielentutkijan vastaus, osa 1

- 1. Vieras vaikutus on lisääntynyt. Englannista mutta myös muista kielistä lainattu sanasto kasvaa ja yleistyy kovaa vauhtia. Erityisesti englannista lainattu sanasto lisäksi huomataan hyvin, koska tämä uusi sanasto esiintyy hyvin näkyvillä paikoilla kuten yritysten nimissä ja mainosvaloissa. Englanti ei kuitenkaan ole ainoa – vaikka lieneekin merkittävin – ”vierauden” tunteen ja huolen aiheuttaja.
- Kieli uusiutuu kuitenkin myös omapohjaisesti.
- Lainasanoja on suurin osa sanastosta!

Nykysuomea yhdeltä laidalta

(Armin loki)

- *Mä vein tänään taas Annen kehään. Sain erin. Kaikki muutki koirat sai. Kilpailuluokasa mää olliin sitte kolomas avonarttuista. Mun arvostelu menee näin:*
- *Sitä mää vaan ihimettelen jotta mistä se tuomari näki mun liikkeet ko se niitä kerta kommentoiki. Ko mää menniin kehhään, ei avonarttui sillon alakuun pyöritetty ympäri ollenkaa. Sitku tuli mun yksilöarvostelu, ei sittekkää tarvinnu mihkää liikkuu, kun se setä jo tyrkkäs erinauhaa kouraan. Mut ehkä jotki tuomarit on nii fixui, ett ne näkee jo siittä kuin se koira seisoon sen ett kuin se liikkuu. Ja ontuuxe vai ei. Ja niin etelleen.*

Murre ja ”murre” ja yleiskieli...

*”Johnaki isompiin juhliin
meillä poika tuli
suuren pussin kans.
Oli ottanu mukahan,
että saa pikkuleipiä,
jos jää yli.*

(Laaksonen 2008: 56)

Murteesta on tullut kirjakieltä

Virkistääkö vaihtelu?

Varietas delectat?

- 1980-luvun puolivälistä lähtien murre, puhekieli ja erilaiset slangit ovat tulvineet julkiseen puheeseen ja myös kirjoitukseen.
- Yleiskielen ja arjen puhutun kielen tiukka kahtiajako on hajonnut.
- Murrebuumi, blogit, keskustelupalstat jne.
- Miksi näin on käynyt ja mihin tämä mahdollisesti johtaa?

Kirjoitettu

1500-luvun puolivälistä vanha kirjasuomi, paljon murteellista variaatiota →

1850 varhaisnykysuomi, standardin vakiintuminen

1880 alkaen nykysuomi vakiintunut

1980-luvun puolivälistä alkaen puhekieli osaksi kirjoitusta →

Puhuttu

kansanmurteet

←

vaatimus kirjoitetun kielen mukaisesta puhekielestä

puhekieli ja murteet osaksi julkistakin

← puhetta

Ympyrä sulkeutuu?

*Sen Surkeuden tähden kuin silloin oli että silloin
Nälkään Kuoli Paljon ihmisijä täälä Jalasjärves ja yli
koko Suomen maan ja Parkanon Pitäjääs Näillä Paikkaa
oli Kaikkein Kovinta sillä Sielä kuoli 2:en vuoden Sisällä
liki (115)ta Ihmishenkee enimmästä osasta Nälkään*

*voi Josko Jälleen tulevat Kansat mustaisit aina Rukoilla
Isää Herraa Jumalaa että tään Kaltaisista ja muista
Vitsauksista meitä Varjelis ylimalkan Vielä Kuoleman
ajaalla Ja Viimmeisellä tuomijolla auttais meitä Laupijas
Herra Jumala*

Kirjotti Vuonna 1869 Se 13ta päivä marras Kuu

S:J: Vällkilä

Suomen kielen emansipaation kolme vaihetta

- Agricola ja kirjasuomen synty.
- 1820 – 1880 varhaisnykysuomen kausi, jolloin suomen kieli suomalaistettiin ja ruotsalaisuuksia ja muita vierasperäisyyksiä poistettiin kirjakielestä, kysymys julkisuuden puheesta jäi tyydyttävästi ratkaisematta
- 1985 alkaen kansan syvien rivien puhuma kieli ottaa paikkansa julkisuudessa, ensin puheessa sitten kirjoituksessa yhä uusilla kanavilla

Kielentutkijan vastaus, osa 2

- 2. Julkisuudessa käytetty kieli sisältää enemmän variaatiota kuin aiemmin. Kehityksen aluksi on mainittu radion rentoutuminen paikallisradioiden synnyn myötä. Erityisesti julkinen puhe sisältää entistä enemmän arkista puhekieltä, mutta puhekieli on alkanut näkyä yhä selvemmin myös kirjoituksessa. Tähän ovat vaikuttaneet uudet mediat, erityisesti internet. Samaan aikaan kielenkäytön tavat ovat moninaistuneet, ja vakiintuneetkin tekstilajit ovat osin myllerryksessä. Myös tämä lisää julkisen kielen kirjoa, joidenkin mielestä sekavuutta.

Ja se ruma kieli!

- <http://www.city.fi/artikkeli/Perkele/832/>

Kielentutkijan vastaus, osa 3

- 3. Tapakulttuuri on muuttunut, ja siksi julkisuudessa kuulee ja näkee entistä enemmän sellaista kielenkäyttöä, joka ennen tuomittiin mauttomaksi ja rumaksi. Monet ennen alatyylisiksi tuomitut sanat ovat nykyään arkipäivää. Voi olla niinkin, että monet ihmiset eivät halua tunnustaa minkäänlaisen tapakulttuurin olemassaoloa. Jokainen voi tämän ajatustavan mukaan taaplasta ja taapertaa tyylillään, myös kielenkäytössään. – Kielentutkija ei siihen voi paljon vaikuttaa!

Kun ihmiset eivät enää osaa kirjoittaa oikein!

- Pilikut!
- Yhdys sanat!
- isot ja Pienet alkukirjaimet
- Hajottaa vai hajoittaa
- Ei saa kirjoittaa, että "neekeri".
- Kuinka sentti lyhennetään?

Kielentutkija vastaa, osa 4

- 4. Julkisuudessa kuuluu entistä enemmän valmistelematonta puhetta ja tarkistamatonta kirjoitusta. Tiedonvälityksen räjähdysmäinen kasvu ja uudet mediat ovat tuoneet näkösalille erilaisten ihmisten haastattelut, blogit ja keskustelut erilaisilla palstoilla. Ammattimaisten kielenkäyttäjien ohella ketkä tahansa saavat kielensä kuuluviin ja näkyviin, ja kaikkihan eivät ole yhtä lahjakkaita äidinkielensä käyttäjiä, eivät ainakaan kaikkien tekstilajien ja tilanteiden taitureita.
- Ei kuitenkaan ole (yleis)kielen vika, jos ihmiset eivät osaa käyttää sitä!

Kun se Kielitoimisto lepsuilee!

Suomen kielen kehitys (Kaleva marraskuussa 2009)

Rohkenen olla eri mieltä Arvi Lindin kanssa äidinkielemme kehityksestä (Kaleva 21.11.). ”Median kieli on hyvällä tolalla”. Se on Lindin mielipide, ja hän saakoon sen pitää. Arvi jatkaa: ”Kaikki yhtyvät valitusvirteen, jonka mukaan kieli rappeutuu ja toimittajat kirjoittavat huonoa kieltä. Eihän se niin ole.” ”Valtalehtien kieli on hyvätasoista”, hän jatkaa.

--

Arvi olettaa, että kun yksi auktoriteetti sanoo, että kaikki on hyvin, niin totean Arvin sanoin ”ei se niin mene”. Tämä kansa ihmettelee kielenhuoltotoimiston (johon Arvikin on aikanaan kuulunut) asennoitumista, kun se kakistelematta on hyväksynyt yleiseen käyttöön niin rumat sanat kuin äiskä, äippä, iskä mutta ei hyväksynyt niin hyvää sanaa kuin keho. Saako kaunis kielemme rappeutua rauhassa?

- <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=21>

Neljä tyypillistä seikkaa

- 1. Kielestä puhutaan ilmaan mitään tietoa.
- 2. Kielestä puhutaan suuren tunnekuohun vallassa, ja toisia sanoja solvataan rumiksi ja toisia kiitetään kauniiksi. Perusteluita ei esitetä.
- 3. Puhutaan rappiosta, muttei eritellä, mitä se on.
- 4. Kielenhuollosta vastaavia elimiä ja niiden toimintaa ei tunneta.

Kielentutkijan vastaus, osa 5

- 5. Kielenhuollon normeja on yksinkertaistettu ja helpotettu. Jotkut näkevät rappiona sen, että jokin vanha ja koulussa aikoinaan opittu normi ei enää olekaan pätevä. Vanhoihin normeihin hirttäytyville kielenkäyttäjille ei riitä se, että he voivat itse edelleen noudattaa oppimaansa normia. Muidenkin olisi sitä noudatettava! Vaikka normeja on höllennetty maltillisesti, virallinen kielenhuolto on leimattu jo hampaattomaksi. Todellisuudessa kirjoitetun yleiskielen normien höllentämiseen voisi olla paljon enemmänkin paineita ja mahdollisuuksia, ainakin, jos kriteerinä pidetään kielen ymmärrettävyyttä ja käyttökelpoisuutta.

Mikä on oikeasti muuttunut?

- Kielenhuollon suosituksia on muutettu:
- 2006: *Tampere-talo* (vrt. *Tamperetallo*), *Topelius-sali* ja *Hartwall-areena*
- 2001: maksaa *euroina* vai *euroissa*?
- 2005: Suomalaisen yhteiskoulun *lehtorille* Maija Meikäläiselle vai Suomalaisen yhteiskoulun *lehtori* Maija Meikäläiselle?
- Onko joku huomannut nämä muutokset?
Mitä siis kielelle tapahtui?

Murtuuko suomen kieli?

- Vieras vaikutus lisääntyy eikä vain sanastossa. Kansainvälisyydellä on hintansa.
- Yleiskielen variaatio lisääntyy, koska nyky maailma on moniarvoinen, eikä auktoriteetteja tunnusteta.
- Tapakulttuuri on muuttunut, mutta sehän ei ole kielen syytä.
- Kuka tahansa voi julkisesti kirjoittaa mitä tahansa, ja kaikki eivät ole hyviä kirjoittajia.
- Kielen normeja muutetaan kielen käytön mukaan. Normi ja käyttö eivät voi olla liian kaukana toisistaan.

Puurot ja vellit

Maallikot ja kielentutkijat
puhuvat yleensä eri asiasta.

Lähteitä

Suomen kielen tilaa ja tilannetta on käsitelty esimerkiksi seuraavissa teoksissa:

- Heikkinen, Vesa & Harri Mantila 2012, 2013: *Kielemme kohtalo*. Gaudeamus.
- Hiidenmaa, Pirjo 2003: *Suomen kieli – who cares?* Otava.
- Kotilainen, Lari 2009: *Suomensuojelija*. Ohjekirja kielen pelastamiseen. WSOY.
- Luutonen, Jorma 2008: *Suomen kielen tulevaisuuden problematiikkaa*. Teoksessa Sirkka Saarinen (toim.): *Murros. Suomalais-ugrilaiset kielet ja kulttuurit globalisaation paineissa*. Helsingin yliopisto.
- Mantila, Harri 2011: *Älkää koskeko kieleeni!* *Hiidenkivi*. *Suomalainen kulttuurilehti* 1/2011.
- Sirviö, Jari 2014: *Kielikeskustelu verkkoyhteisössä ja sosiaalisessa mediassa*. Pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto.
- *Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma 2009*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 155. Helsinki: Kotus.

Kiitos!

